1/1992

ВІСНИК

Видання КІУСу

ВІСНИК

Осінь 1992 року, число 1

Видання
Канадського інституту українських студій

Редактор: Галина Клід
Художник: Володимир Таран (Київ)
Комп´ютерний макет: Петро Матілайнен

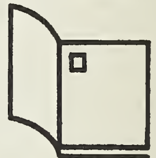
Всі матеріяли цього числа підготовлені редактором.
На першій сторінці: фотографія Посла Канади до України пана Франсуа А. Матіса.

VISNYK is a Ukrainian language publication of the Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta. We dedicate it to our donors and sponsors, honoring their efforts in developing Ukrainian and Ukrainian-Canadian studies. Your letters and comments are welcome. Please write to the editor:

Visnyk Editor
Canadian Institute of Ukrainian Studies
352 Athabasca Hall, University of Alberta
Edmonton, Alberta T6G 2E8 CANADA

TEL: (403) 492-2972 FAX: (403) 492-4967

Слово редактора

Вітаємо вас, дорогі друзі КІУСу!

Дозвольте відрекомендувати вам нове видання, що його ми вирішили назвати дуже скромно – «ВІСНИК». Видання це ми спеціяльно призначаємо для наших глибокошановних меценатів; присвячуємо його всім тим, хто живе не сьогоднішнім днем, а мудро дивиться у майбутнє; хто щедрістю душі своєї та безкорисливістю сприяє розвитку науки, підтримує інститут в усіх його починаннях та проєктах, допомагає йому гідно виконувати заплянований роботу. «ВІСНИК» виходитиме українською мовою, але ми сподіваємось, що у майбутньому зможемо додати і англомовну частину. Очевидно, що нове видання не претендує на ролю замінника основного, двомовного бюлетеня, котрий ви отримуєте вже протягом кількох років. Обидва бюлетні не суперечитимуть, а, скоріше, доповнюватимуть один одного, і в цьому ми покладаємо багато надій та сподівань і на вас.

Чому?

Вже давно ми почали відчувати, що офіційної інформації, яку ми вміщаємо в головний бюлетень, просто недостатньо. Тим одним виданням ми були обмежені як у рамках формату, так і необхідністю розміщення там різнорідного матеріялу, що відноситься до безпосереднього висвітлення роботи КІУСу, котрий у відгомоні подій у колишньому Радянському Союзі значно укріпив свої наукові зв'язки з установами та закладами України. (Це проявляється не тільки в обсягах роботи, яку виконує нечисленний штат працівників, але й у цілому потоці відвідувачів, які приїздять до нас чи то по обмінах, чи як стипендіяти.) Нам же хотілось якось зміцнити зв'язок з вами, наші шановні друзі. Ми дуже дорожимо спілкуванням з вами, і тому задум про нову форму публікації, яка не тільки зробила б коротшою дорогу КІУСу до ваших осель, але й познайомила б вас одне з одним, зблизила б вас, надала змогу обмінятись думками, – визрівав давно. Остаточно думка про подібний бюлетень вилилась ось у формі цього першого «ВІСНИКА».

Першорядне місце на сторінках нового видання буде надаватись інформації про фонди та їх засновників. Під рубрикою *«Сторінка мецената»* ми будемо постійно повідомляти про перебіг справ кожної фундації, представляти останні проєкти, пов'язані з ними, та стипендіятів, котрі отримали допомогу завдяки їм. *«Гарячий мікрофон»* ближче познайомить вас з одним з меценатів або з якимись подіями у вашому житті. Подаючи більш детальні розповіді та інтерв'ю з людьми, які є, на нашу думку, цікаві, ми не тільки прагнемо розповісти вам про тих чи інших науковців, що приїхали до Канади, але й торкнутися деяких проблем, якими ті займаються. Очевидно, що їх приїзд та студії на Заході не були б можливими без ваших щиросердних пожертв на розвиток науки. Отож, представляючи вам деяких відвідувачів КІУСу та їхнє поле професійного зацікавлення, ми тим самим також звітуємо вам про те, як і на що вживаються ваші датки. Розповіді ці ви знайдете під рубрикою *«Будьмо знайомі!»*. Багато людей

з різних куточків світу чули про наш інститут, тому, відвідуючи Едмонтон, деякі з них заходять до КІУСу, щоб познайомитись, нав'язати ділові та наукові контакти. Гадаємо, вам буде цікаво дізнатись про це (*«До КІУСу завітали:»*). Час від часу з'являються публікації про діяльність інституту, і тому, що дуже важко вслідкувати за численною пресою, під рубрикою *«Про нас пишуть»* ми вирішили коротко інформувати вас про деякі з них. Окрім того, переповімо вам найважливіші новини інституту (*«Дещо з новин...»*).

Такі головні теми, які ми маємо намір обговорювати на сторінках «ВІСНИКА». Хочемо, щоб нове видання стало живим і цікавим джерелом інформації для вас, котре б ви очікували з нетерпінням. Проте зусилля кількох людей, навіть якщо вони стараються, це є краплина в морі. Для того, щоб «ВІСНИК» дійсно відповідав усім далекойдучим задумам, потрібна об'єднана воля багатьох, жива участь та безперервний зв'язок з вами, з вашими думками та враженнями.

Нас цікавить все: що ви думаєте про роботу КІУСу; як сприймаєте нові видання інституту і що викликають вони у вас; чим заповнені ваші думки і що робите ви зі своїми днями; як працюєте і як відпочиваєте; ваші пляни на майбутнє. Ваш смуток ми розділили б з вами, а коли маєте якусь радість, то ми також охоче приєднались би до вас.

Давайте не будемо перехожими у житті. Будьмо знайомими. І «ВІСНИК» допоможе нам у цьому.

Щиро ваша,

Галина Кіц

Сторінка мецената

До відома наших меценатів.
Подаючи суму капіталу, що нараховує зараз певний фонд чи фундація, ми звертаємо Вашу увагу на те, що це є та цифра, яку складає ОСНОВНИЙ капітал, тобто та недоторкана сума, яка і дозволяє фонду бути ВІЧНИМ. До неї можна лише додавати пожертви. КІУС має право використовувати з цього капіталу виключно відсотки. Отож, щоб з відсотків того чи іншого фонду набігла якась сума на певний проєкт чи на стипендію, часом потрібно чекати кілька років. Цим пояснюється те, що не всі фонди використовуються щороку.

Всі дані – за станом на 31 серпня 1992 року.

Перелік фондів подано за роком заснування.

Вічний фонд імени родини Лева Криси

Засновано у грудні 1981 року. Нараховує 32,682.00 долярів. Засновник: пан Лев Криса (Едмонтон, Альберта).

Дохід з Фонду розрахований на виділення стипендій для студентів, що здобувають ступінь бакаляврa з українистики та українсько–канадських студій.

На 1992–93 академічний рік (надалі – а.р.) стипендія виділена Ноел Марі Бидвел, яка навчається в Саскачеванському ун–ті на відділенні модерних мов.

Архівний вічний фонд імени Стефанії Букачевської–Пастушенко

Засновано у 1985 році. Нараховує 300,000.00 долярів. Засновниця: пані Стефанія Букачевська–Пастушенко (Вестон, Онтаріо).

Дохід фонду має оплачувати архівні дослідження, упорядкування та каталогізування існуючих збірок та видання довідників.

На 1992–93 а.р. дотації присуджено: Александрові Мушинці (Студентське українознавче товариство, Прага, Чехословаччина) – на переклад і підготовку покажчиків до архівних фондів; Сергієві Ціпкові (історичний відділ Альбертського ун–ту) – для упорядкування архіву першого українського депутата до парляменту Канади Михайла Лучковича; літературознавцю Михайлині Коцюбинській (Інститут літератури, Київ, Україна) – на опрацювання архіву Василя Стуса.

Вічний фонд КІУСу

Заснований у вересні 1986 року зі спадщин покійного пана Джорджа Деби (Ванкувер, БК) та покійної пані Катерини Миськів (Едмонтон, Альберта) і з пожертв приватних осіб Канади та США. Нараховує 212,119.00 долярів.

Дохід з фонду призначений на фінансування різних проєктів інституту.

Фонд українських студій імени Володимира й Дарії Кубійовичів

Засновано за заповітом зі спадщини покійного професора В. Кубійовича у листопаді 1986 року. Нараховує 427,978.00 долярів. Виконавці заповіту: панове Євген Борис, Богдан Бігус, Омелян Тарнавський.

Дохід з Фонду використовується на проєкти україномовної «Енциклопедії українознавства» та англомовної «Енциклопедії України».

Вічний фонд імени Марусі Онищук та Іванка Харука

Засновано у грудні 1986 році. Нараховує 50,000.00 долярів. Засновник: анонімний добродій з Едмонтона (Альберта).

Кошти цього фонду, на підставі угоди з КІУСом, направлені на розбудову українознавчих студій у Бразилії. Дохід йде на виділення стипендій студентам з україністики та дослідчих дотацій. Зараз фонд буде виплачувати також стипендії студентам з Івано–Франківська.

Фонд Клюбу українських професіона–лістів і підприємців Едмонтона Методичний кабінет української мови

Розпочав свою діяльність у 1987 році завдяки дарові Клюбу українських професіоналістів і підприємців Едмонтона. Нараховує 600,000.00 долярів.

Дохід з основного капіталу використовується на розробку, видання й впровадження програм «Нова» для двомовних шкіл.

Вічний фонд імени Михайла й Дарії Ковальських

Засновано у грудні 1987 року. Нараховує 300,000.00 долярів. Засновники: панство Михайло й Дарія Ковальські (Вестон, Онтаріо).

Щорічні відсотки Фонду мають оплачувати дослідчі дотації та стипендії, а також використовуватимуться на покриття коштів наукових видань.

На 1992–93 а.р. були виділені дотації на такі проєкти:

Сергій Войтович (Інститут соціології АН України, Київ) – проєкт «Світ соціальних відносин в українській культурі»; для стажування у Празі протягом двох–трьох місяців;

Мирон Онишкевич (Інститут суспільних наук АН України, Львів) – на завершення проєкту «Атлас говорів Лемківщини, Надсянщини та суміжних земель»;

Тетяна Назаренко (Київський держуніверситет) – проєкт «Українська іммігрантська література у Канаді»; для стажування при Альбертському університеті протягом 4 місяців;

Петро Секирин (Київський держуніверситет) – на проєкт «Історія української іміграції, відображена у назвах»; для опрацювання матеріялів у бібліотеках та архівах Оттави (прив'язано до його приїзду, завдяки дотації Фонду «Відродження», на Конґрес лінгвістів в ун–ті Лаваль, Квебек);

Павліна Левін (Український науковий інститут Гарвардського університету, США) – на дослідження ранньої історії українського театру і драми.

Фонд сприяння академічним зв'язкам з Україною

Засновано у 1988 році. Нараховує 34,090.00 долярів. Засновники: приватні особи та організації Канади.

Кошти Фонду мають покривати придбання техніки для українських установ в обмін на стипендії канадським вченим та студентам.

Вічний фонд імени Петра Чорного

Засновано за заповітом зі спадщини покійного пана Петра Чорного (1911–1987) з Торонта (Онтаріо) у червні 1988 року. Нараховує 30,000.00 долярів.

Кошти Фонду спрямовані на покриття витрат видання англомовної енциклопедії України. По закінченні проєкту доходи будуть оплачувати дослідчі дотації або стипендії науковцям з України.

Вічний фонд клюбу «Козбилд»

Створено у червні 1988 року. Нараховує 105,546.00 долярів. Засновник: приватний клюб капіталовкладень з Торонта (Онтаріо).

Дохід Фонду спрямовується на видавництво наукових українознавчих праць.

Вічний фонд імени Анни й Нікандра Буковських

Засновано 1988 року. Нараховує 15,400.00 долярів. Засновники: панство Анна і Нікандер Буковські (Саскатун, Саскачеван).

Цей Фонд має завдання підтримувати досліди й наукові видання з українських та українсько–ка–

надських студій.

Вічний фонд імени родини Стасюків

Засновано у липні 1988 року на основі заповіту покійної пані Євдокії Стасюк з Торонта, Онтаріо (1895–1987). Нараховує 1,496,464.00 долярів. Виконавець заповіту: пан Євген Борис.

Дохід з цього Фонду оплачує видавничу програму КІУСу та, частково, діяльність Програми вивчення сучасної України ім. Стасюків.

У 1991–1992 роках за рахунок фінансової підтримки фонду були покриті витрати по виданню таких книжок: G. Hosking "Church, Nation and State in Russia and Ukraine"; V. Lysenko "Yellow Boots"; B. Kordan, P. Melnycky "In the Shadow of the of the Rockies"; S. Pavlychko "Letters from Kiev"; З. Штокалко, «Кобзарський підручник». Була виділена дослідницька дотація Душану Беднарському (Альбертський університет).

Меморіяльний фонд імени Нестора й Зеновії Саломонів

Засновано у грудні 1988 року. Нараховує 15,000.00 долярів. Засновник: панство Василь і Галина Саломони (Торонто, Онтаріо).

Дохід з Фонду використовуватиметься на досліди у ділянці української мови та літератури, а також на проєкти Методичного кабінету української мови при КІУСі.

Вічний фонд імени родини Юхименків

Засновано у січні 1989 року. Нараховує 5,000.00 долярів. Засновник: пан Іван Юхименко (Ізлінґтон, Онтаріо).

Дохід з Фонду розрахований на виділення дослідчих дотацій науковцям у ділянці української історії (з наданням переваги проєктам з XIX та XX століть).

На 1992–93 а.р. дослідча дотація виділена Александру Бабьонишеву (Російський дослідчий центр Гарвардського ун–ту) – для вивчення нових архівних матеріялів з питання голодомору в Україні та підготовку російського видання його книжки про демографію і голод.

Вічний фонд імени Кулагиних

Засновано у травні 1989 року. Нараховує 10,000.00 долярів. Засновники: родина А. й Г. Кулагиних (Сардіс, БК).

Кошти Фонду мають оплачувати зі щорічних відсотків дослідчі дотації та стипендії молодим і зрілим науковцям, які вивчають українське право в усіх його аспектах.

На 1992 –93 а.р. стипендія виділена Олександрові Свєтлову (Інститут держави і права при Вищій школі міністерства внутрішніх справ України) – на читання циклу лекцій про проєкт нової конституції України в Едмонтоні, Ванкувері, Вікторії, Келовні та Верноні.

Вічний фонд імени Дмитра Степовика

Засновано у травні 1989 року. Нараховує 4,000.00 долярів. Засновник: анонімний добродій з Едмонтону.

Кошти Фонду спрямовані на дослідження й видавництво праць з історії українського мистецтва.

На 1992–93 а.р. виділена стипендія Катерині Шудрі (Інститут філософії АН України, Київ) на проєкт «Концепції розвитку української культури в зарубіжних дослідженнях»; для стажування при УВУ у Мюнхені протягом одного місяця.

Меморіяльний фонд імени Олени Даркович

Заснований у липні 1989 року. Нараховує 97,600.00 долярів. Розпочинає своє функціонування у 1992–93 а.р. Засновник: д–р Влас Даркович (Едмонтон, Альберта).

Дохід з Фонду використовуватиметься на докторські стипендії аспірантам, що пишуть дисертації з педагогіки, історії, права, гуманітарних і суспільних наук, жіночих студій та бібліотекарства.

На 1992–93 а.р. докторські стипендії отримали:

Сергій Ціпко, аспірант відділення історії Альбертського ун–ту (Едмонтон, Альберта) – «Українська імміґрація до Арґентини»;

о. Петро Ґаладза (Коледж ім. Св. Михаіла Торонтського ун–ту, Онтаріо) – «Теологічне підґрунтя літурґічних праць Митрополита Андрея Шептицького».

Вічний фонд імени доктора Івана та доктора Мирослави Іванцівих

Засновано у серпні 1989 року. Нараховує 116,265.00 долярів. Засновниця: д–р Мирослава Іванців (Елмвуд–Парк, Іллінойс, США).

Фонд має завдання оплачувати зі щорічного відсотку науковий обмін з установами в Україні.

На 1992–93 а.р. стипендія виділена аспірантці історичного факультету Дніпропетровського університету Маріанні Кравець для стажування при Йоркському університеті у Торонті та для вивчення османської мови. Кравець працює над темою «Кримсько–українські відносини у XVII ст.»

Вічний фонд імени Марусі й Михайла Дорошів

Засновано у листопаді 1989 року. Нараховує 100,000.00 долярів. Засновник: пан Михайло Дорош (Торонто, Онтаріо).

Фонд має оплачувати стипендії аспірантам, які здобувають звання маґістра у ділянці українських чи українсько–канадських студій.

На 1992–93 а.р. стипендія була виділена студентці політичних наук ун–ту ім. Саймона Фрейзера (Бурнабі, БК) Кармел Джой Шреййр на опрацювання проєкту про впливи етнічних організацій на формування зовнішньої політики Канади (на прикладі українців).

Вічний фонд імени Олега Зуєвського

Засновано у грудні 1989 року. Нараховує 6,000.00 долярів. Засновник: д–р О. Зуєвський (Едмонтон, Альберта).

Дохід з Фонду розрахований на покриття коштів видання літературознавчих праць авторів, що живуть поза межами України.

На 1992–93 а.р. виділено дотацію Олексі Мишаничові (Інститут літератури АН України, Київ) на закінчення проєкту підготовки до друку тому 6 «Історії української літератури» М. Грушевського.

Вічний фонд імени Петра та Іванни Стельмахів

Засновано у січні 1990 року. Нараховує 50,000.00 долярів. Засновники: панство Петро та Іванна Стельмахи (Міссісаґа, Онтаріо).

Фонд виділяє щорічну стипендію у сумі 3 000 дол. науковцю з України, що працює у ділянці суспільних та гуманітарних наук, для студій на Заході терміном до трьох місяців.

Стипендіятом 1992–93 а.р. є Лідія Нечепоренко (катедра педагоґіки Харківського держуніверситету). Вона має стажуватись при Альбертському університеті протягом трьох місяців. Її проєкт називається «Педагогічне виховання вчителя».

З нового, 1993 а.р., фонд буде фінансувати спільні проєкти з Львівським університетом, і в першу чергу, – з новоствореним Інститутом історії при цьому університеті.

Вічний фонд імени Таборовських

Засновано у квітні 1990 року. Нараховує 20,500.00 долярів. Засновники: панство Тимофій і Євгенія Таборовські (Торонто, Онтаріо).

Кошти Фонду мають оплачувати публікацію наукових видань та дослідчі дотації молодим і зрілим вченим, що вивчають будь–яке питання українських чи українсько–канадських студій.

На 1992–93 а.р. стипендія виділена Володимирові Потульницькому (Київський держуніверситет) на проєкт «Українська історико–правнича наука в еміґрації (1919–1939)»; для стажування у Празі на два–три місяці;

Фундація розвитку науки в Україні

Започаткована у травні 1990 року. Нараховує 153,600.00 долярів. Засновники: пан Іван Коляска (Суррі, БК), панство Петро і Павліна Кіндрачуки (Вернон, БК), панство Василь і Юстина Федейки (Келовна, БК) та українська громада Канади.

Фонди цієї Фундації мають оплачувати стипендії молодим та зрілим науковцям України для їх студій на Заході.

Стипендія 1992–93 а.р. виділена Вікторові Кушнірові («Економбанк–Динамо» – Київська філія Акціонерного економічного банку розвитку «Економбанк») на проєкт «Українсько–канадська банківська співпраця». Він має стажуватись при Альбертському університеті протягом трьох місяців.

Вічний фонд імени Василя Кравченка

Засновано у лютому 1991 року. Нараховує 10,000.00 долярів. Засновник: д–р Василь Кравченко (Ганновер, Німеччина).

Доходи зі щорічних відсотків мають оплачувати стипендії й дотації для молодих та зрілих українознавців.

Меморіяльний фонд імени Нестора Печенюка

Засновано у грудні 1991 року. Нараховує 17,000.00 долярів. Засновниці: пані Ярослава і Соня Печенюк (Садбурі, Онтаріо).

Фонд має оплачувати зі щорічних відсотків дослідчі дотації як початкуючим, так і зрілим науковцям з україністики та українсько–канадських студій.

Меморіяльний фонд імени Володимира Дилинського

Засновано у січні 1992 року. Нараховує 5,000.00 долярів. Засновник: пан Мирон Дилинський (Скарборо, Онтаріо).

Дохід з фонду розрахований на оплату програм наукових обмінів з правничим факультетом Львівського університету.

Вічний фонд імени Петра Яцика Центр досліджень історії України Петра Яцика

Засновано у червні 1988 року. Нараховує 3,000,000.00 долярів. Засновник: пан Петро Яцик (Міссісаґа, Онтаріо).

Дохід з основного капіталу призначений на підтримку діяльности Центру, головним проєктом якого є англійський переклад 10 томів фундаментальної праці Михайла Грушевського «Історія України–Руси». Перші два томи перекладу вже закінчено; праця над третім – у стадії завершення; четвертий і п'ятий томи вже замовлено.

У 1992–93 а.р. стипендії та дотації Центру отримали:

о. Андрій Партикевич (українська православна церква ім. Св. Андрея, Бостон, США) – на підготовку дисертації на тему: «Олександр Лотоцький (1870–1939) – український урядовець, активіст православної церкви та науковець»; докторська стипендія;

Василь Марочкін (Інститут археології АН України, Київ) – монографія «Атрибутика та емблематика в містах України ХУ–ХУІІІ ст.»; для стажування у Польщі протягом одного місяця;

Алєксандр Бєрнєвєґа (Московський університет) – на проєкт «Історія українських козаків у 30–х роках ХУІІ ст.»;

Тарас Чухліб (Інститут історії АН України, Київ) – на проєкт «Правобережна Україна в кінці ХУІІ – на початку ХУІІІ ст.: політичне становище та адміністративно–територіяльний устрій»; для ста–жування у Польщі на шість місяців;

Любомир Гайда (Російський дослідчий центр Гарвардського університету, США) – на підготовку до друку праці «Дві оттоманські «газанейми» (поеми) – про Чигиринську кампанію 1678 р.»;

Микола Ковальський (Дніпропетровський ун–т) – для студій у Польщі по розширенню джерельної бази з середньовічної історії України (на три місяці);

Адріян Мандзій (аспірант Мічиґанського держуніверситету, США; Кам'янець–Подільська фундація) – на проєкт «Урбаністичний розвиток Західньої і правобережної України» (археологічні розкопки у Кам'янці–Подільському);

Валерій Степанков (Кам'янець–Подільський педінститут, Хмельницька область) – на проєкт опрацювання польських архівних матеріялів до історії України ХУІІ–ХУІІІ століть; для стажування у Польщі на три місяці;

Сергій Трубчанінов (Кам'янець–Подільський педінститут, Хмельницька область) – на підготовку монографії з історії Подільського реґіону; для стажування у Польщі на два місяці.

* * *

(На ілюстрації зображено центральний фраґмент з екслібрісу роботи братів Олександра та Сергія Харуків з Києва для Богдана Кліда, виконаний у техніці різьби на пластику – Х6.)

Гарячий мікрофон

Розпочинаємо нашу постійну рубрику зі знайомства з ***паном Іваном Коляскою***(Суррі, БК), вчителем, письменником та перекладачем. Пан Коляска був одним з ініціяторів заснування *Фундації розвитку науки в Україні,* фонди якої мають оплачувати стипендії молодим та зрілим науковцям з України для провадження досліджень у Канаді.

25 червня 1992 р. пан Коляска побував у Канадському інституті українських студій при Альбертському університеті, де радо погодився дати інтерв'ю.

Галина Клід. – Я б хотіла попросити Вас, шановний пане Коляска, розповісти коротко про основні віхи Вашої біографії.

Іван Коляска – Народився я у Північному Онтаріо, у місті Кобальт, де знаходяться срібні копальні. (З усміхом: «Тепер вже все срібло викопано, і там більш нічого немає.») Під час кризи, чи депресії 1929–1939 років я був безробітний. У 1932 році мені було 17 років. Я покинув домівку і пустився у мандри. Їздив «зайцем», як в Україні кажуть, тяговими потягами, ходив по хатах і просив їсти. Десь тільки у 1936 р. я почав трохи підробляти: день тут, день там; кожної п'ятниці працював у пекарні, пізніше мив начиння у ресторані за три доляри на тиждень.

З початком війни знайшов у Торонті постійну працю, але вирішив повернутись до школи. У 1942 р. переїхав до Вінніпеґу і заочно закінчив 11–ту клясу. 12–ту клясу закінчував на стаціонарі.[1] Мав намір іти далі. Мушу сказати, що під час свого навчання – суботами і неділями та влітку – я працював на будовах.

– *Щоб заробити гроші на подальші курси...*

– Абсолютно! Тоді не було так, як тепер, що студентам дають і позики, і стипендії, і ще Бог–зна що... У ті часи ніхто нічого не давав. Ви мусили самі все оплачувати. Я ходив рік до університету у Вінніпезі, потім переїхав до Саскатуну, де скінчив бакалярство (Bachelor of Arts). Ще один рік – отримав бакалярство вищого ступеня (Honours Bachelor of Arts), а потім переїхав до Торонта, де скінчив маґістерку (Master of Arts) з історії. Повернувся до Вінніпеґу, продовжив навчання на відділі освіти, після чого пішов вчителювати. 5 років працював у Манітобі, після чого переїхав знову до Торонта, де наступні п'ять років також віддав праці вчителя.

У цей час я належав до комуністичної партії. У 1963 р. українська прокомуністична організація «Товариство об'єднаних українців Канади» (ТОУК) спільно з компартією вислали мене у Київ, до Вищої партійної школи при Центральному Комітеті Комуністичної партії України, де я мав пройти вишкіл на політпрацівника.

Мій стан, коли я тільки приїхав туди, важко описати. Як пізнав ту утопію, то вже знав, що це зовсім не те, що я підтримував.

– *Отже, усвідомлення цього прийшло відразу, з перших днів, коли Ви відчули і побачили ту дволичність на власні очі...*

– О, так, відразу ви бачили брехню, страх, невміння господарювати. Хідника не вміли покласти! Будували будинки, і я, навіть зі свого колишнього скромного досвіду роботи малярем, міг констатувати те безладдя і невміння. Вони вживали такі застарілі методи, що у нас навіть 50 років тому не вживались...

Від всього побаченого та психологічного напруження я почав хворіти, навіть готувався вже вмирати, бо вважав, що життя моє пропало, адже я все ЦЕ підтримував...

А тоді познайомився з Антоненком–Давидовичем.[2] От він мені і каже: «Іване Васильовичу, ви тут приїхали накоротко, – і вже здаєтесь. А ми ж тут ціле своє життя боремось... Треба боротись!» І він поміг мені «переключитись», дав віру, що є щось інше, що це ще не кінець.

Отож, відтоді я почав збирати матеріяли і секретно відсилати їх до Канади. Ці матеріяли розкривали правду, що там насправді робилося. Найсмішнішим було те, що я пересилав всі ті документи через відділ КДБ – через Товариство культурних зв'язків (далі: ТКЗ – Г.К.). Висилав, висилав – і все йшло гаразд. Але раз я передав матеріяли, які дістав від покійного Кос–Анатольського[3], про русифікацію технічних шкіл. Дав я їх редакторові української прокомуністичної газети «Українське життя» з Торонта. То було досить багато сторінок; він поклав все у піджак, лишив його у своєму номері партійного готелю у Києві і пішов вечеряти. Очевидно, що той пакет «засвітився» ще у тому номері, і коли він виїздив з СРСР, то на летовищі у Москві підступив до нього незнайомий чоловік, встромив руку у піджак і

запитав, де він дістав ці документи. Той, замість того, щоб сказати щось на зразок «сидів у парку; хтось підійшов і дав мені це», з готовністю відповів: «Коляска». Отож, я і з'явився на «екрані». Мене заарештували, але після кількатижневих допитів викинули. Мабуть, вплинуло те, що я прямо казав їм: «Ви такі спритні, що мимо вас ніщо не може пройти, на жаль.» О, їм це дуже подобалось; вони просто на очах розквітали від усвідомлення своєї «високої професійности».

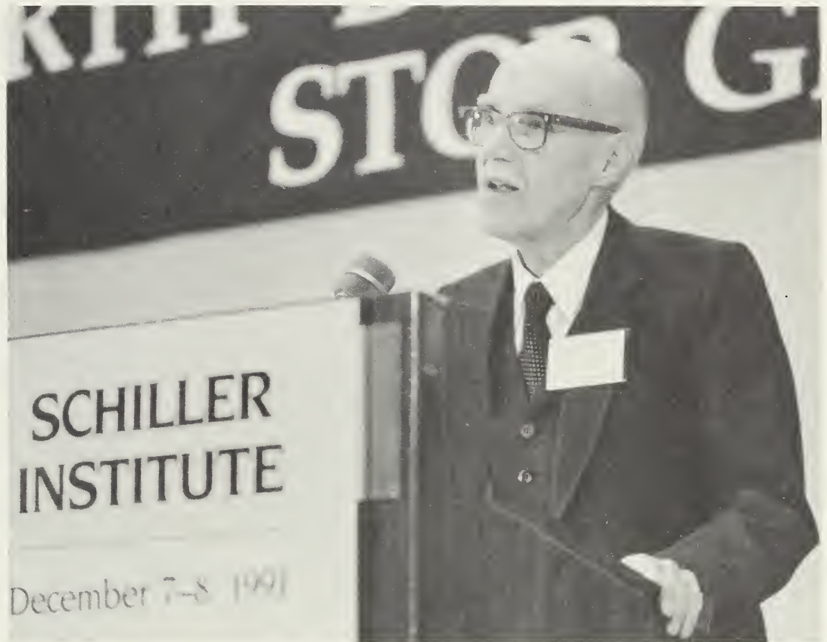
– *То Ви діяли як досвідчений психолог.*

– (Сміючись.) Так, я вивчав трохи психологію, тож і вжив тут свої знання. Спостерігав наочний приклад того, як мої слідчі буквально росли...

– *Як на дріжджах, мабуть...*

– Так, виростали у власних очах до розмірів самозакоханої значимости. Це було дуже приємно для їхніх вух. Я їх переконав, що ті «зловлені» матеріяли – це було все, що мені можна було поставити на карб. І мене викинули.

Тим часом у мене в Канаді вже було 30 картонів з різними матеріялами та книжками, які не дозволено було висилати з країни. Але я переконував працівників ТКЗ, що все те потрібно мені «у боротьбі з буржуазними націоналістами». І вони пересилали їх мені. (Сміється.)

Повернувшись до Канади, я пішов до керівників компартії та до ТОУК і почав їм розповідати про те, що бачив в Україні. Але то все були куплені люди; вони все те знали і заявляли про це, не соромлячись, мені в очі. Петро Кравчук, який тепер є ніби найстаршим і найповажнішим провідником ТОУК, заявив мені: «Ви скомпроментували мене і нашу організацію!» Я йому: «Товаришу Кравчук, інтереси української нації стоять вище інтересів одиниці або якоїсь організації.» У відповідь почув: «Забирайтеся мені з офісу!» Ось така була його реакція.

– *Якого року це все відбувалось?*

– Я був в Україні з 1963 по 1965 рік; отже це було у 1965 році.

Окрім того, я говорив і до інших, показував їм документи (не всі, звичайно, але деякі)... Одночасно я почав писати. Перша моя книжка (а всього під моїм ім'ям з'явилося 9 книжок)[4] називалась "Education in Soviet Ukraine". Пізніше вона була перекладена і на українську.

Як тільки ця книжка вийшла, то вона була рецензована на першій сторінці торонтської щоденної газети "Telegram"[5]. Це була сенсація. Потім на неї з'явилась рецензія у журналі Оксфордського університету[6]. Ще ніколи такого не було, щоб подібна книжка...

– *...удостоїлась такої чести.*

– Так, то була, дійсно, небувала річ. Але замість того, щоб використати появу цієї праці і запитати у московських урядовців, чи це правда (якщо правда, – то виправте той стан, а якщо ж неправда, – докажіть це), то провідники ТОУК просто викинули мене з Товариства. Ну, а тепер вони говорять скрізь, що не знали...

– *Як це трапилось? Офіційно, на зборах, з «розголосом», як це робилось в Україні?..*

– О, так, офіційно, але не на зборах. Рішення було прийнято головною управою ТОУК. Я апелював до пленуму... Знаєте, мене там запитали: «Хто вам написав книжку?» («Значить, я не був спроможний на таке», – сміється пан Коляска.) Я й кажу: «Якщо хтось міг написати таку книжку, то чого не під своїм ім'ям? Нащо під моїм?»

– *Може, Ви когось підкупили, щоб написав за Вас...*

– Авжеж. Ну, а на пленумі те рішення було затверджене. Очевидно, що я знав наперед весь сценарій. Але я старався, розумієте, зробити там заколот або, принаймі, наробити чим більше галасу. Отож я апелював

до з'їзду. І то також все було досить кумедним. (Щиро сміється.) Як мене обвинувачували, то в руки мені сам документ не дали, тільки прочитали...

– *Порядок всього цього та засоби примушують мене мимохіть провести аналогію з подібними «акціями» в Україні.*

– Власне. А вони де вчились? А хто їх купив? Кому вони служили?

– *І на чиї гроші...*

– Саме так. Коли справа дійшла до з'їзду, то було призначено комісію з трьох осіб, щоб вислухати наперед мою заяву.

– *Майже, як горезвісна «тройка»[7]...*

– Так, «тройка». Отож, я й питаю тоді, за що мене викинули. А такий Антін Білецький, що був головою цієї комісії, витягає те звинувачення і читає. Я прошу дати мені копію на руки, але у відповідь чую категоричне «О, ні!»

– *То був би історичний документ сьогодні.*

– Безсумнівно. (Пан Коляска від душі сміється.) Знаєте, Драч написав такий вірш:

«О, многовладний чад імперії,
Тебе похрестять грім, хрести,
Коли на білому папері
Тебе можна розп'ясти!»[8]

Це не було ніколи друковано. Вірш ходив по руках. Як бачите, – не тільки верховоди України боялись друкованого слова, як вогню, але й їх «побратими» в Канаді також.

Отож, ми трохи сперечались, а потім Антін Білецький і питає:

– Товаришу Коляска, чи Ви справді хочете, щоб ми Вас прийняли назад?

– Так, – відповідаю.

– А щоб Ви робили, якби ми це зробили?

– Перше, що я зробив би, – кажу йому, – я вимагав би, щоб ви всі випростали хребти й почали обзиватися за Україною. (Сміється.)

– *Звичайно, таке не можна було «проковтнути».*

– Я знав, що вони мене назад не приймуть, тому й всадив їм таку кольку. Ото й кінець тому всьому був.

Відтоді я декілька разів об'їхав Північну Америку, виступаючи в усіх головних університетах, перед громадами, на радіо. Також писав, що і продовжую далі робити.

– *А як виникла думка щодо створення Фундації розвитку науки в Україні?*

– Я та дві українські родини, Петро і Павліна Кіндрачуки та Василь і Юстина Федейки, порадившись, дійшли до думки, що треба українцям Канади щось залишити після себе. Як нас не буде на цьому світі, то щоб було щось таке, що працювало б на користь України. От ми і вирішили заснувати фінансовий фонд. Ми внесли по 10 тис. долярів, і започаткували Фундацію розвитку науки в Україні при Канадському інституті українських студій. Багато людей приєдналося до нас. На відсоток від усіх коштів, що надходять від окремих жертводавців та установ, спроваджуватимуться науковці з України, які тут будуть доучуватись чи робити якісь дослідження, а потім – повертатимуться назад і будуть втілювати набуті знання у практику.

– *То це одна з головних умов, чи не так?*

– Абсолютно! Вони всі мусять вертатися. Минулого року була одна особа, протягом кількох місяців. Цього року, здається, хтось зможе приїхати на цілий рік. Як все добре піде і Фундація поповниться новими датками (від чого, очевидно, зросте і відсоток,) то, може, за рік ми навіть двох людей спровадимо.

Хочу підкреслити, що фонд цей зростає. Зараз він має понад 145 тис. долярів, і я продовжую далі над цим працювати, щоб заохотити більше людей до співучасти.

– *Скільки Ви нараховуєте людей, що вже внесли пожертви на цей фонд?*

– Між 75 і 80. Ми хочемо отримати від кожного мінімум 5 тис. долярів. Але не обов'язково дати всю суму відразу. Можна вносити за кілька разів, але не менше, ніж по 500 долярів.

– *В кого яка змога є...*

– Очевидно. Тепер є й інші збірки. Треба давати на посольство в Оттаві.

– *І на консулят в Едмонтоні...*

– О, так. То значить, що багато людей могло б дати на нашу Фундацію, але мусять відкласти це до наступного року, бо цього року дають на розвиток української дипломатії. Ось така ситуація.

– *Цікаво знати, як Вам вдається переконувати людей?*

– Ну, якогось рецепту я не годен вам дати. Можу сказати лише таке, що до Фундації прилучились Блаженніший Василій, Архиєпископ Вінніпеґу та Митрополит УПЦ в Канаді; Високопреосвященніший Архиєпископ Іван, Єпископ Едмонтона й Західньої Канади; Всечесніші отці – о. Крищук та о. Василів (з Едмонтона) та о. Стеценко з Вернона (Британська Колюмбія); бувший голова КУКу пан Новосад і теперішній голова д-р Ціпивник. Окрім того, з Едмонтона – доктори Мельник, Тодосійчук, Гоголь...

Одним словом, – багато.

– *Всіх, звичайно, не можна назвати. Але за щедрість їх душі та за делекоглядність думок всім тим людям*

варто низько вклонитися.

– Так, і нехай ті, кого я тут не згадав, – вибачать мені.

– *Ми всі знаємо, що не тільки утворення цієї Фундації, але й зростання її фондів завдячують Вашим особистим зусиллям. Якщо трохи пожартувати, то Вас, за ораторський дар, треба було б назвати «Іваном Златоустом».*

– Один я б не міг, звичайно, стільки встигнути. В Едмонтоні, наприклад, мені помагає д–р Даркович, який теж пристав до Фундації, і в якого я перебуваю, коли приїзджаю сюди. Я не знаю міста і не знаю так добре людей, тож д–р Даркович дуже багато спричинився до того, що у переліку ми маємо так багато жертводавців з Едмонтону.

– *Пане Коляска, якщо підсумувати Вашу щоденну діяльність, то це буде...*

– Вся моя праця складається з того, що я пишу, виступаю перед людьми, виконую громадську роботу і збираю гроші на цю Фундацію. А моя кореспонденція.... Я не маю секретарки, то це займає у мене багато часу. Так що я постійно зайнятий.

– *Я дуже Вам дякую, пане Коляска, за надзвичайно цікаву розповідь. Зичу успіхів в усіх Ваших починаннях та праці. І міцного–міцного здоров'я!*

– І я дякую Вам.

Примітки:

1 Денна форма навчання.

2 Борис Антоненко–Давидович (1899–1984) – відомий український письменник і мовознавець, який десятиліттями був підданий репресіям та переслідуванням з боку влади та КДБ. Більш ніж 20 років відсидів у Сибірі. Зараз його ім'я та спадщина, після довгих років забуття, повертається до українського читача.

3 Анатолій Кос–Анатольський (1909–1983; справжнє прізв. КОС) – відомий український композитор, автор кількох опер та балетів; ряду симфонічних, інструментальних та хорових творів; обробок народних пісень; популярних сольних пісень та романсів.

4 Публікації пана І. Коляски включають:

Compiler, editor and translator, *Prophets and Proletarians: Documents on the History of the Rise and Decline of Ukrainian Communism in Canada*, Edmonton, 1990

Partners in Tyranny: The Nazi-Soviet Nonaggression Pact, August 23, 1939, Toronto, 1990.

Editor, *Ukraine and the Subjugated Nations: Their Struggle for National Liberation. Selected Writings and Speeches of Yaroslav Stetsko*, New York, 1989.

Laughter Through Tears: Underground Wit, Humour and Satire in the Soviet Russian Empire, Australia, 1985

The Shattered Illusion: The History of Ukrainian Pro-Communist Organizations in Canada, Toronto, 1979.

Editor and translator, *Report From the Beria Reserve: The Protest Writings of Valentyn Moroz*, Toronto, 1974.

Compiler and translator, *Look Comrade--The People Are Laughing*, Toronto, 1972.

Two Years in Soviet Ukraine: A Canadian's Personal Account of Russian Oppression and the Growing Opposition, Toronto, 1970.

Education in Soviet Ukraine: A Study in Discrimination and Russification, Toronto, 1968.

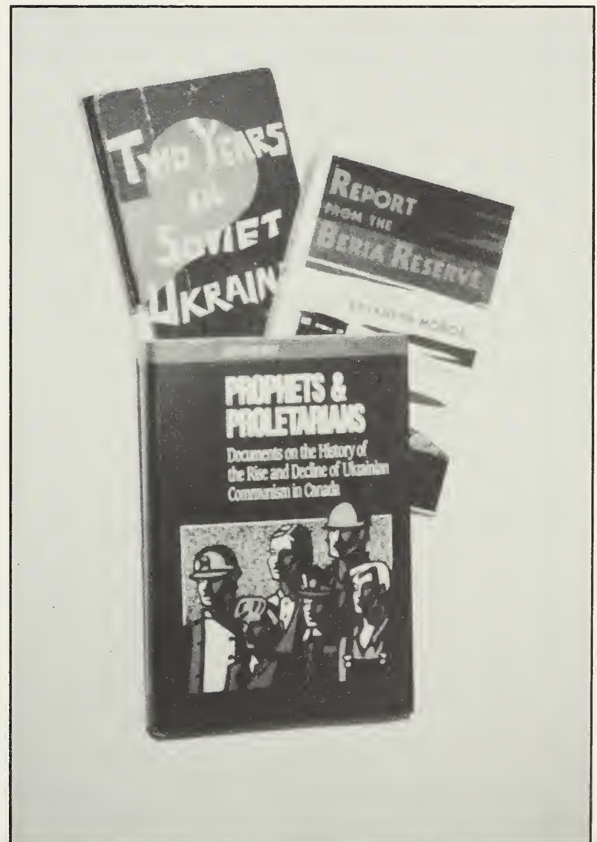
5 Peter Worthington "A Canadian Communist attacks 'Russification,'" *The Weekend Telegram*, Toronto, Saturday, Feb. 17, 1968.

6 *Sociology of Education Abstracts*, vol. 6, no. 2, Oxford University, England.

7 «Тройки» – це судові комісії спеціяльного призначення (які звичайно складались з трьох осіб), утворені у 1934 році при республіканських та обласних відділах НКВС і підпорядковані «Особому совещанию НКВД» – органу, що приймав остаточні рішення з питань «тероризму та контрреволюційних актів», до якого входив нарком, його заступники та прокурор. Цей орган перетворився на головний інструмент сталінського терору. «Тройки» (як уповноважені «Особого совещания») мали завдання прискорити «розгляд» накопичених судових справ; виїзджали на периферію і відзначались «конвейнерним» способом винесення вироків – розстрілів, ув'язнення в концтаборах або заслань. Діяли вони до 1953 р. Офіційно розпущені були у 1958 р.

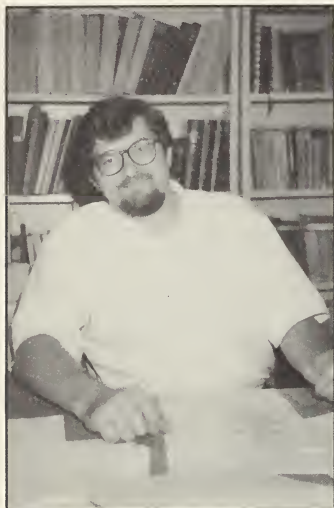
8 Пан Коляска, очевидно, цитує рядки з ранніх 60–х років. На святкуваннях Шевченківських днів (22 травня 1989 р., перед пам'ятником Т. Г. Шевченку у Києві, де Г. Клід також була присутня) І. Драч прочитав публічно вірш «Кредо» з циклу «Шевченкіана», де останні рядки звучали так:

«О, краю пещених імперій,
О, вічний раю глупоти,
Бодай на білому папері
Тебе зумію розп'ясти!»

Будьмо знайомі!

Професор Сергій Плохій

Тридцятип'ятирічного професора Сергія Плохія важко назвати гостем Канади, тому що в Едмонтоні він уже вдруге; отож ми всі досить призвичаїлись і до його кремезної постаті степового козака, і до спокійного, розважливого тону та до лагідного усміху «в бороду»...

Професор Плохій отримав докторат з всесвітньої історії та історії України при Київському університеті (1990 р.). Основна тема його досліджень – це історія української церкви ХУІ–ХУІІ ст., а також – сучасний стан церковно–державних відносин на Україні. Донедавна він був завідуючим Катедрою загальної історії та керівником Лабораторії з історії німецьких та менонітських поселень півдня України Дніпропетровського університету. З січня 1992 р. він призначений завідуючим Відділом джерел з історії культури Інституту української археографії АН України у Києві. Професор Плохій є автором ряду статтей і монографічних публікацій, таких, як «Визвольна війна українського народу 1648–1654 рр. в латиномовній історіографії середини ХУІІ ст.» (Дніпропетровськ: ДДУ, 1983) та «Як козаки воювали» (Дніпропетровськ: Січ, 1989, 1991 –два видання, співавтор). Головна його праця – «Папство і Україна: політика римської курії на українських землях в ХУІ–ХУІІ ст.» (Київ: Вища школа, 1989).

Нижче подаємо коротке інтерв'ю з ним.

– Пане професоре, цікаво знати, яким чином Ви зацікавились саме такою «антирадянською» темою, як історія церкви?

– Звичайно, відіграв свою ролю нонконформізм щодо нав'язуваних офіційною історіографією норм та цінностей. Окрім того, у своїй кандидатській дисертації я досліджував «неперспективні» в радянській історіографії латиномовні джерела. Пізніше звернув увагу на багатотомові видання римських джерел з історії української церкви А. Великого. Це і визначило напрям подальшої роботи. Таким чином, вступивши в ділянку церковної історії, захопився нею і продовжую студії з історії церков на Україні. Дещо непокоїть те, що ця тематика стала модною і навіть кон'юктурною зараз...

– Як Ви оцінюєте нинішню релігійну ситуацію в Україні?

– Століття іноземного поневолення залишили досить сумну спадщину у вигляді нетерпимості, яка існує у відносинах між різними конфесіями в Україні. Конфесійне розмаїття – це факт сьогоднішнього життя України і, безумовно, одна з рис її майбутнього. Думаю, що держава в цих умовах має не творити одну (чи єдину) державну церкву (ніщо не роз'єднує, як штучне об'єднання), а сприяти творенню того феномену суспільного життя, яке, наприклад, в США та Японії здобуло назву «громадянської релігії». Однією з головних ознак української громадянської релігії має стати відданість представників <u>всіх</u> конфесій ідеї української незалежности. Думаю, що перехід до автокефалії українських православних парафій та визнання Римом греко–католицького Патріярхату є необхідними кроками на цьому нелегкому шляху, який має вести не до конфесійної уніфікації, а до духовного єднання

народу України.

– Ваш перший приїзд до Канади при кінці минулого року відбувся на запрошення кількох відділів Альбертського університету. Яка була його мета?

– Так, я приїхав у минулому семестрі по запрошенню славістичного та історичного відділів для проведення двох семінарів: одного – про державно–церковні відносини у колишньому СРСР та на Україні, і другого – про національне питання (знову ж таки, у колишньому Радянському Союзі). Цікаво, що коли на початку грудня я закінчив цей семінар, то одночасно прийшов кінець існуванню СРСР як такому. І хоч виїздив я до Канади у дні путчу в Москві, вболіваючи за долю демократії та потерпаючи за своїх рідних, то повертався вже до незалежної України, що розірвала, нарешті, пута і здобула міжнароднє визнання.

– Теперішній приїзд, незважаючи на радикальні зміни у колишній імперії, не дався Вам легко. Ми пам'ятаємо, скільки проблем виникло у зв'язку з цим як з боку старої бюрократії нової України, так і з боку канадських властей.

– Це, дійсно, коштувало багато переживань, але, завдячуючи зусиллям Центру історичних досліджень ім. П. Яцика, по запрошенню якого я приїхав зараз, все вийшло на добре. Я розпочав свою роботу над науковою редакцією англійських перекладів тих праць українських істориків, які готуються Центром до виходу у світ. Першочерговий проєкт – це видання другого тому «Історії України–Руси» Михайла Грушевського; на черзі публікація англійського перекладу праці І. Крип'якевича «Студії над державою Богдана Хмельницького» та деякі інші проєкти. Намагаюся також знаходити час для продовження своїх студій над історією української церкви.

– З Вами цього разу приїхала і родина. Як вона почувається у новому середовищі?

– Так, я щасливий, що діти і дружина також зі мною. Душа спокійніша, отже можу більше зусиль докладати до праці.

Професор Сергій Плохій працюватиме у Центрі наукових досліджень історії України ім. П. Яцика до літа 1993 року.

Літературознавець Михайлина Коцюбинська

...Одна мудра людина на запитання прискіпливих кореспондентів, коли настане Апокаліпсис, відповіла: «Коли не стане святих на землі.» «А де ж вони?» – не вгавали ті. «Серед вас...»

Є люди, імена яких сяють зорями–дороговказами на шляху розпуки і відчаю. Люди, чиї кращі прагнення були розтрощені кісткодробильною машиною апарату КДБ; люди, котрі були розпорошені по таборах спецрежиму, запхані за ґрати психушок або ж були відлучені від інтелектуального та культурного життя нації на цілі десятиліття так званого «застою».

Недавно українська громада мала чудову нагоду не тільки познайомитись, але й слухати надзвичайно цікаві семінарі та розповіді про українське «відродження» 60–х літературознавця з Києва, кандидата філологічних наук Михайлини Коцюбинської. Адже племінниця клясика української літератури М. Коцюбинського, обдарована не тільки талантом глибокого науковця, естета з нонконформістським підходом до суті явищ, але й якостями людини з високими моральними засадами, чесної, непоступливої перед своєю совістю та гідністю, з некрикливим національним ототожненням, Михайлина

М. Коцюбинська у 60–і роки

Коцюбинська стала тим животрепетним вогником, який зігрівав і надавав снагу, біля якого гуртувались «шестидесятники» – творча молодь Києва.

Протягом довгих років М. Коцюбинська належала до категорії так званих «невиїзних» людей. За участь у правозахисній діяльності, за близькість до людей, які творили культурне відродження 60–х, у 1968 р. її було звільнено з роботи в Інституті літератури АН УРСР і позбавлено можливости займатися науковою роботою, публікувати праці. (Так завершена ще у 1967 році книжка «Етюди про поетику Шевченка» побачила світ тільки 1989 року.) Почалися роки приниження та поневірянь: неможливість знайти працю, часті обшуки та виклики до КДБ, наклепницькі статті у пресі, вилучення з бібліотек всіх її друкованих праць. Нині Михайлина Коцюбинська намагається зробити якомога більше для становлення незалежної України, для її духовного розвитку. Прагне відродити до життя, зробити надбанням широкої культурної громадськости ще донедавна заборонені, невідомі широкому загалу твори «шестидесятників» – критиків, політичних діячів, поетів (зокрема, творчий доробок Василя Стуса).

В Едмонтон М. Коцюбинська приїхала як почесний гість, на 4 місяці, в рамках спеціяльної програми Альбертського університету для запрошення визначних людей. (Ця подія дійсно варта особливого слова. Не кажучи вже про те, що таких гостей університет мав до цього часу небагато, факт, що Михайлина Коцюбинська стала першою вшанованою особою з України, – важить дуже багато. Значних зусиль для здійснення цього доклав Канадський інститут українських студій, і зокрема – асистент директора д–р Богдан Клід.)

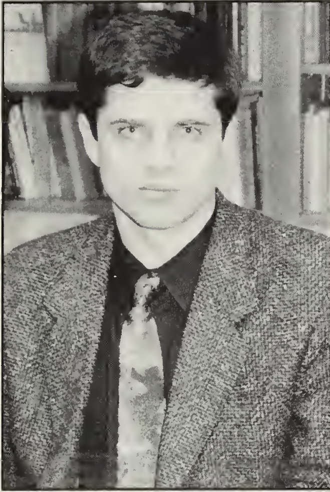
М. Коцюбинська не тільки виступила з доповідями, але й попрацювала у книжкових фондах бібліотеки університету, ознайомилась з новими теоретичними й методологічними концепціями західніх літературознавців.

Щодо перспективи розвитку української науки про літературу Михайлина Коцюбинська каже: «Основне – розчищення Авгієвих стаєнь брехні, фальсифікацій, штампів і, так би мовити, наукова «інвентарізація» всіх наших набутків (і втрат, до речі), актуалізація творчости тих, кого було замучено, сплюжено, і тих, кого ми просто не знали (і не хотіли знати)... Маю надію, що молоді українські науковці, не скуті догмами, природно увійдуть у річище сучасних літературознавчих теорій, не наслідуючи їх сліпо, а трансформуючи відповідно до своїх питомих проблем і художніх реалій...»

Олександр Павлюк

Двадцятидев'ятирічний Олександр Павлюк з міста Рівне, аспірант Українського інституту міжнародніх відносин при Київському державному університеті, готує кандидатську дисертацію про міжнародні відносини Західньо–Української Народньої Республіки (1918–1923), для чого йому потрібні матеріяли про зовнішньополітичну діяльність уряду ЗУНР та західньо–українських дипломатичних представництв за кордоном, архівні документи – свідчення політики інших держав щодо ЗУНР. Всі ці матеріяли ще до цих пір не опрацьовані.

У 1991–92 академічному році він переміг у конкурсі на стипендію ім. Непораних Канадської фундації українських студій, тому протягом більш ніж трьох місяців мав змогу провадити свої дослідження у Канадському інституті українських студій, Альбертському університеті та в інших наукових

закладах Канади і США.

Чи вдалось йому виконати намічене? В розмові напередодні свого від'їзду Олександр підтвердив, що, дійсно, він дуже задоволений зі свого перебування та дослідчої праці. Найважливіше, на його думку, це те, що йому пощастило (при сприянні д–ра Сисина) розшукати сліди архівів Західньо–Української Народньої Республіки, доля яких до цього часу була невідома, а скоріше, – досить таємнича. Природньо, що відразу постало питання про більш конкретні відомості, але Олександр, сміючись, пояснив, що не хотів би наперед обговорювати це, бо має досить містичне упередження щодо розголошування неперевіреної інформації, не будучи впевненим у точності своїх даних аж до тих пір, доки не зможе побачити архіви на свої очі і попрацювати над ними. Єдине, що вдалось дізнатись від Олександра, це те, що зберігаються вони в Італії....

Що ж, це його право, чи не так? Він поступає як справжній науковець, котрий не хоче хвалитись тим, в чому ще не є впевненим.

Окрім цього, дуже важливого факту зі свого перебування в Едмонтоні, Олександр Павлюк із задоволенням згадував про свої публічні лекції у містах Калґарі і Ту–Гилс (Альберта), у Вінніпезі (Манітоба), у Саскатуні і Ріджайні (Саскачеван), де він зустрів багатьох цікавих людей і зав'язав перспективні наукові контакти. (Треба відзначити, що деякі свої виступи він провадив доброю англійською мовою.)

Після Едмонтону Олександр поїхав до Оттави, де працював у Національному архіві Канади, потім – до США, продовжуючи свої дослідження у бібліотеці Колюмбійського університету у Нью–Йорку та в інституті ім. Вя–чеслава Липинського у Філядельфії. Восени цього року він запрошений опрацювати матеріяли бібліотеки ім. С. Петлюри та Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Франції. Потім його чекає Італія, де він сподівається знайти архіви ЗУНР.

Зичимо тобі успіхів, Олександре!

Магдалина Лозова

Магдалина Лозова – вчителька, координаторка української мови при Шкільній раді Українсько–Бразільської Центральної Репрезентації, яка представляє українську громаду та її інституції у Бразілії, дбає про захист її інтересів. Живе і працює у місті Прудентополіс (80 тис. населення, 75%–українці), провінція Парана. Протягом трьох місяців – з січня 1992 року – вона була гостею Канадського інституту українських студій та Методичного кабінету української мови (ULEC) зокрема.

Нижче подаємо уривок інтерв'ю з Магдалиною Лозовою.

– Магдалино, яка була головна мета вашого приїзду до Канади?

– Честь цього приїзду (а заодно – і велика відповідальність) мені припала за рекомендацією д–ра Олени Білаш, яка вже двічі побувала у Бразілії і пересвідчилась у потребі поїздки певної людини до Альберти, щоб перейняти досвід двомовного навчання. Отож, головна ціль моя – це не тільки ознайомитись з методикою викладання двомовної програми у школах Альберти та відвідати різні школи, щоб наочно побачити її вживання, але й опрацювати наявний матеріял, щоб створити на цій базі нашу власну двомовну програму, з урахуванням

особливостей, потреб та реальностей Бразілії. Мушу підкреслити, що при порівнянні двомовних програм інших етнічних груп, я з гордістю переконалась у тому, що українська програма є взірцева, і у цьому потрібно віддати належне всім її творцям.

Не хочу втрачати жодної хвилини даремно (адже вдома я мусила б робити це у позаробочий час, отож багато не встигла б, а наші школи з нетерпінням чекають на цю програму), тому я вже тут почала над цим працювати, а закінчу, повернувшись додому.

– Що вже практично здійснено з питання впровадження української програми у школах Бразілії?

– Певна частина роботи у цьому напрямку вже зроблена. Можна сказати, що закладено підвалини будівлі, над зведенням якої працюють з любов'ю і натхненням багато наших вчителів. Двомовна програма впроваджується поступово, без примусу, від 5–ї до 8–ї кляси. Цього шкільного року, який, між іншим, розпочався 17 лютого, школярі 5–ї та 6–ї кляси мають по 2 години української мови на тиждень. У чотирьох школах Прудентополіса цією програмою вже охоплено понад 500 дітей (зокрема, 7 груп 5–ї кляси та 6 груп 6–ї). У приватній школі Сестер Служебниць, так само як і в публічній системі, українська мова викладається від 5–ї до 8–ї кляси (понад 100 дітей). В одній школі міста Іваї – це 40 км від Прудентополіса, – де переважають жителі українського походження, цього навчального року теж введено українську програму. У суботніх школах провінцій Парана та Санта Катарина багато вчителів, познайомившись з матеріялом, почали його також впроваджувати. Це все – окрилює.

– Ви мали нагоду побувати у канадських школах. Що вразило вас як вчительку? Чим відрізняються вони від бразільських?

– Це, мабуть, найлегше питання з усіх, які ви мені поставили, – сміється Магдалина. – Якщо відповісти коротко, то відмінність просто разюча. Мої власні почуття з приводу всього побаченого розділилися. З одного боку я є у великому захопленні, а з другого – маю гіркий жаль. Чітка полярність цього стане вам зрозуміла, коли я розповім – бодай кількома словами – про умови, в яких змушені працювати бразільські вчителі.

Наші шкільні кімнати дуже маленькі, значно менші, ніж тут. У кожній клясі – щонайменше 35 учнів. Ми не маємо ні підручників, ні наочних посібників, ні мап, ні шкільних приладь. Взагалі, уряд зобов'язаний дати кожному вчителю по книжці, але за останні п'ять років я не пам'ятаю такої «благості». Тому вчитель примушений виписувати пояснювальний матеріял до кожного уроку на спеціяльні таблиці, з яких діти переписують вже собі. Отож, із робочих матеріялів, якими ми «забезпечені», є тільки крейда і таблиця. Особливо важко по колоніях, де школи знаходяться в абсолютно критичному стані.

(Я особисто маю на уроках української мови від 35 до 50 дітей. Час, відведений для цього, обмежений 50–ма хвилинами, а не 2–ма годинами, як у вас, тому я мушу працювати у шаленому темпі, щоб встигнути викласти весь матеріял, підготовлений для такого уроку. Про те, щоб приділити індивідуальну увагу кожному учневі, я можу лише мріяти...)

Окрім цих факторів, що я вже назвала, мушу ще додати кілька слів про психологічну атмосферу у бразільській школі. Бразілія є країною, де існує величезна прірва між достатком і злиденним животінням. Тому що у публічних школах вчаться діти з найбіднішого середовища, то всі болячки «дна

суспільства», психологічні драми та родинні проблеми переносяться дітьми на школу. Звідси – недисциплінованість, невідповідальність, невихованість; діти дуже непосидющі, кличуть вчителя тільки на ім'я, часами можуть гостро відповідати на зауваження. У приватних школах, звичайно, ситуація трохи краща...

Якби ви дивились моїми очима, то зрозуміли б і те піднесення, в якому я зараз перебуваю, і той стан гіркого жалю, коли я думаю про Бразілію. Коли б ми там мали принаймі десять відсотків того, що мають тут вчителі та учні у школах, то це було б неймовірним щастям для нас!..

Дещо з новин...

Інформуємо пресу про Україну

Слідом за невдалою спробою військового путчу 19 серпня 1991 року, і особливо після проголошення Україною незалежности 24 серпня, засоби масової інформації Канади безупинно зверталися до інституту у пошуках інформації та відповідних коментарів щодо подій в Україні. Ряд інтерв'ю було дано діючим директором інституту д–ром Франком Сисином. Журналісти також зв'язались з д–ром Богданом Кравченком, директором КІУСу, котрий перебуває у Києві в академічному відрядженні з січня 1991 року.

Щоб допомогти науковцям, засобам масової інформації, урядовим особам та політичним діячам краще зрозуміти всю складність комплексу швидкоплинних подій, було вирішено про необхідність підготовки пакету інформації, котрий подавав би – включно з короткими історичними екскурсами, де це було доцільно, – дані про передумови згаданих зрушень.

Кожна замітка цього пакету була зосереджена на певній проблемі чи темі. Перша подавала начерк історії української державности; друга відтворювала основні віхи у стосунках між Україною та Росією; третя аналізувала проблему кордонів між Україною та Росією і трактування меншин; четверта розглядала питання формування української армії та політики українського уряду щодо атомної зброї, яка знаходиться на території України. Окрім того, подавались короткі біографічні дані про кандидатів у президенти, а також перелік науковців (більшість з яких були політологи та історики) і спеціялістів з україністики. Було включено переклад Декларації про незалежність. Пакет супроводжувався передмовою д–ра Ф. Сисина.

Ці пакети інформації були розповсюджені напередодні референдуму (щонайменше, на 150 адрес у Північній Америці). Додаткова замітка стосовно українсько–румунських кордонів та меншин була підготовлена відразу по цьому.

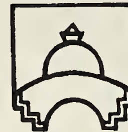
Відгуки на ці матеріяли були позитивні. Інститут отримав запити щодо висилки додаткових пакетів як з Канади, так і з США. Крім того, на адресу КІУСу надійшли листи подяки за надіслану інформацію, серед яких був лист і від українського посла до ООН Геннадія Удовенка.

Більшість цих заміток було написано Богданом Клідом; один належав перу Андрія Дещиці; автори двох інших – Богдан Клід у співавторстві з Оксаною Мариняк та Сергієм Ціпком. Незважаючи на те, що матеріяли цього пакету вже трохи (з перспективи сьогоднішнього дня) «застаріли», у цілому цей пакет інформації залишається придатним і корисним. Отримати його можна, звернувшись до КІУСу.

Американський уряд підтримує проєкт перекладу Грушевського

Подання д–ра Франка Сисина, директора Центру історичних досліджень України ім. П. Яцика, було винагороджене дотацією від американської урядової наукової фундації (National Endowment for the Humanities - NEH) у сумі 60 тис долярів. (Зі 150 таких було вибрано близько 21.) Асигнування розраховане на впровадження у життя проєкту перекладу праці Михайла Грушевського «Історія українських козаків» (7–9 томи його «Історії України–Руси»). Переклад цієї фундаментальної праці надасть неоціненнну допомогу у вивченні історії українського, російського, польського, єврейського та інших народів; для науковців у ділянці державного будівництва, дослідження «бунтів та революцій», релігійних проблем на пограниччі християнства та ісламу, міжконфесійних стосунків між православними, протестантами і католиками.

До КІУСу завітали:

10 серпня: викладач Львівського університету Галина Стеблій звернулася з пропозицією про наукові контакти, обміни та співробітництво, зокрема з Відділом економіки Альбертського університету.

14 серпня: Сергій Козак, власний кореспондент газети «Літературна Україна» (Київ) у Сполучених Штатах та Канаді, взяв інтерв'ю у д–ра Сисина про роботу КІУСу.

19 серпня: новопризначений перший Посол Канади до України пан Франсуа А. Матіс, знайомлячись перед своїм від'їздом з українськими науковими та громадськими закладами Канади, відвідав КІУС і мав розмову з його співробітниками.

27 серпня: Андрій Новаківський, директор Національного музею у Львові, та Ганна Новаківська, архітектор, головний спеціяліст Львівської майстерні інституту «Укрпроєктреставрація», відвідали інститут і мали розмову про можливості спільних проєктів.

Про нас пишуть

Замітка д–ра Ф. Сисина

У бюлетені інтернаціональної діяльности Альбертського університету ("International News", vol.1, January 1992, no. 3, p. 5) з'явилась замітка д–ра Франка Сисина про роботу КІУСу у нових умовах, що складаються у зв'язку зі змінами на політичній арені світу (зокрема, в Україні), про розширення співпраці з Польщею, Бразілією, Аргентиною та Китаєм.

Д–р Ф. Сисин підкреслює, що починаючи з 1989 року – і лише завдяки цим змінам – зв'язки між КІУСом та освітніми і дослідними установами, окремими науковцями в Україні значно укріпились і поглибились. Таким чином, збільшилась кількість стипендіятів і науковців, які приїздять у рамках різних програм, обмінів та приватно; КІУС вдячний іншим відділам університету за підтримку та допомогу у зв'язку з цим.

У замітці розповідається про діяльність підрозділів КІУСу, зокрема про Центр досліджень історії України ім. П. Яцика, Методологічного кабінету української мови (ULEC), видавництва (CIUS Press), Програм видання енциклопедії України, вивчення сучасної України ім. Стасюків та українсько–канадських досліджень.

Д–р Франк Сисин наголошує, що хоча наукові та освітні зв'язки з Україною щораз зміцнюються, КІУС продовжує працювати у ділянці українських досліджень у Північній Америці, Европі, Південній Америці та Австралії, забезпечуючи таким чином місце для Альбертського університету у самому центрі цілої мережі українських досліджень.

Оксана Яцик – про дотацію "NEH"

Адміністратор Освітньої фундації ім. Петра Яцика Оксана Яцик у газеті «Свобода» за 1 липня 1992 р. присвятила кілька добрих слів з нагоди отримання д–ром Ф. Сисином 60 тис. дол. від американської урядової фундації (National Endowment for the Humanities - "NEH") на переклад «Історії України–Руси» М. Грушевського. Розповідаючи детально про складний порядок надання такої допомоги (наприклад, за її словами, «Понад 1000 вчених, професіоналістів та експертів обслуговують 200 панелей протягом року. Коментарі вчених і поради панелей беруться до уваги під час вирішення питання Національним комітетом, який складається з 26 осіб, призначених на цю посаду президентом країни та затверджених Сенатом».), Оксана Яцик підкреслює, що проєкт перекладу фундаментальної праці Грушевського «дістав надзвичайно високу оцінку під час його

розгляду Комітетом». Автор наводить кілька коментарів, зроблених експертами проєкту, щодо його важливости та значення для широкої англомовної авдиторії, підкреслює ролю особистости д–ра Франка Сисина, директора Центру дослідження історії України ім. П. Яцика, котрий керує цим проєктом, як той факт, що також сприяв у позитивному вирішенні розгляду подання на дотацію.

* * *

Окрім того, останнім часом з'явилися ще деякі публікації про діяльність КІУСу та його підрозділів:
* *«КІУС: інститут, що вивчає і навчає»* – частково перероблений матеріял з пресових повідомлень КІУСу – у педагогічній газеті з України «Освіта» за 18 серпня 1992 р., число 42–43, стор. 6.
* *«Пресове повідомлення»* (повідомлення КІУСу про два інтерв'ю, які дав Галині Клід для Канадського міжнародного радіо (CBC- RCI) діючий директор інституту д–р Франк Сисин: одне – про роботу КІУСу; друге – про Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика – у газеті «Український голос» з Вінніпеґу за 10 серпня 1992 р., стор. 8); це ж повідомлення надруковано і в газеті «Свобода» (22 серпня 1992 р., стор. 4) під назвою *«КІУС та його завдання»*.
* *«Літературознавець з Києва вшановується Альбертським університетом»* (замітка Галини Клід – у газеті «Український голос» з Вінніпеґу за 3 серпня 1992 р., стор. 6; там же: стаття Михайлини Коцюбинської «Година для праці настала»); ця ж замітка – у газеті «Свобода» за 1 вересня 1992 р., ст. 3;
* *«Михайлина Коцюбинська в Канаді»* (пресове повідомлення КІУСу в газеті «Вільна думка» з Австралії за 2 серпня 1992 р., стор. 5);
* *«Добридень, Бразиліє!»* (стаття–інтерв'ю Галини Клід з координатором української мови з провінції Парана Магдалиною Лозовою, котра протягом 3 місяців працювала у КІУСі, про проблеми шкільництва – у журналі «Нові дні» за липень–серпень 1992 р., стор. 15–17);
* *«Знайомтесь: професор Сергій Плохій»* (інтерв'ю Галини Клід з науковцем з України, що працює за контрактом у Центрі історичних досліджень України ім. Яцика – у газеті «Українські вісті» з Едмонтону за липень 1992 р., стор. 24; у газеті «Українські вісті» з Детройту за 26 липня, стор. 6); під назвою *«Сприяти творенню феномену. Розмова з істориком Сергієм Плохієм.»* – у газеті «Наше слово» з Варшави за 6 вересня ц.р., число 36, стор. 7;
* *«Інтерв'ю з проф. Д. Гусаром–Струком»* (про перебіг справ проєкту англомовної енциклопедії України) – у газеті «Свобода» з США за 21 і 22 липня 1992 р.; на другій стор. кожного числа);
* *"Mykhailyna Kotsiubynska returns to Ukraine"* (стаття д–ра Богдана Кліда про перебування в Едмонтоні як почесної гості Альбертського університету літературознавця з Києва Михайлини Коцюбинської) – у газеті«Українські вісті» з Едмонтону за липень 1992 р., стор. 21);

* * *

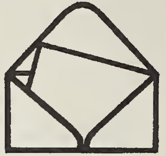
З'явились популярні статті та інтерв'ю співробітників КІУСу:
* "Independence Anniversary: Interview with Frank Sysyn" *The Ukrainian Weekly*, August 30, 1992, pages 3, 12;
* проф. Сергій Плохій, *«Українська автокефалія і митрополит Філарет»* (газета «Вільна думка» з Австралії за 26 липня і 2 серпня 1992 р., на 9 сторінці кожного числа). Англійський варіянт цієї статті: "Ukrainian Orthodox autocephaly and Metropolitan Filaret" *The Ukrainian Weekly*, August 2, 1992, pages 5, 12;
* д–р Франк Сисин, "The Russian Sobor and the rejection of Ukrainian Orthodox autocephaly" *The Ukrainian Weekly*, July 26, 1992, pages 8-9.

До уваги шановних читачів.

Як ви вже знаєте з попередніх повідомлень, Центр досліджень історії України ім. П. Яцика працює над англійським перекладом десятитомного видання «Історії України–Руси» Михайла Грушевського. Це дуже важливий проєкт, здійснення якого знаменною віхою відзначить зусилля діяспори. Для того, щоб вчасно здійснювати і переклад, і редагування потрібні примірники українського ориґіналу. На жаль, нам їх бракує; останнє ж повне видання вийшло у 50–х роках, і тому не так легко придбати його сьогодні.

Звертаємось до вас, дорогі друзі КІУСу, з великим проханням: якби хтось з вас міг подарувати нашій бібліотеці бодай один повний комплект (з 10 томів) «Історії України–Руси», то ми були б вельми вдячні.

З листів до редактора

I would like to be on Visnyk newsletter list

Cal & Carol Barr
2610 Pritchard
Ohltown
Warren, OH 44481

Dear Halyna

Upon reading the Fall 1991 Edition of the CIUS Newsl... have two requests:

include me on the mailing list of Visnyk

... me a copy of the CIUS Press Publications Catalogue

Yours truly,

Dear Halyna,

Please ensure that my address continues to be on the ...ng list of the CIUS Newsletter, and the new ... "Visnyk".